

silo in čuvstvovanjem, da niso slikana historija, ampak umetniške vizije genijalnega duha o narodovi preteklosti. Prepričal sem se o tem, ko sem videl prvikrat krakovske muzeje in polihromijo krakovske Marijanske cerkve, in potrdil sem se v tem prepričanju pred njegovo ogromno, a nikakor ne ravno najboljšo sliko „Osvojenje Dunaja v l. 1683.“, ki visi tu v Rimu v Vatikanu par soban prej, ko se dospe v Rafaelove Stance. Kako prijetno se razlikuje od vsega onega modernega „kiča“, ki krije ostale stene papeževe palače!

Navadno stavijo Matejka v isto vrsto s Čehom Brožikom, toda to je velika napaka. Brožik je sicer tudi ustvaril par slik iz zgodovine češkega naroda, toda njegove slike niso nič drugega kot skupine lepo kostumovanih modelov in niso dovršene niti v formalnem oziru; o duši pa pri njegovih ljudeh sploh ni govora. Brožik je bil aktualen, nekoliko rafiniran in spreten slikar, a Matejko je bil genij, „genijalen barbarec“, kakor ga je imenoval Wolff.

Največji geniji pa imajo svoje hibe in tudi Matejko jih je imel in celo mnogo, že radi tega, ker je bil preveč produktiven. Ustvarjal je z mrzlično naglico, napolnil s svojimi deli muzeje, cerkve in zasebne domove ter zapustil za sabo ogromno ostalino. A vse to ne manjša njegove vrednosti in njegovega pomena. Lani so praznovali petrograjski ruski umetniki slavnostno petnajsto obletnico njegove smrti in pri tej priliki ga je imenoval velikan Rjepin „svojega velikega učitelja in največjega slovanskega slikarja.“ —

O Matejku se je pisalo mnogo, a najlepše delo o njem je brezdvomno Witkiewiczovo, ki je izšlo lani v zbirki „Nauka i Sztuka“. Witkiewicz zavzema v poljskem estetičnem svetu eno prvih mest, ki si ga je priboril v pravem pomenu besede, kajti boriti se je moral za svoja načela in nazore proti filistrskemu „akademičnemu“ nazadnjaštvu, na vsej črti; a ta boj ni bil lahek za umetnika, ki ni imel zase ničesar in nikogar — le svoj razum in svoje srce ter svetovno duševno obzorje. Witkiewicz je tudi sam čislal slikar in pisatelj; epohalno pa je bilo njegovo delo „Sztuka i krytyka u nas 1884—1890“, s katerim je vrgel med poljski svet moderna gesla o umetnosti, kritiki in duševni svobodi umetnika. Nastopil je z odprtim vizirjem proti vsemu, kar se mu ni zdelo prav, in tudi ni prizanesel Matejku, zlasti, ko je zagrešil tako velike hibe kakor v „Devici Orleanski“.

A dandanes je obzorje poljskega esteticizma in kritike — in sicer ne malo ravno po njegovi zaslugi — že precej izčiščeno in so se odprle občinstvu oči, da se je začelo zavedati, kaj je lepo in kaj ni. Zato je bilo sedaj to njegovo delo o Matejku sprejeto s takšnim navdušenjem; saj je orisal v njem z globokim umevanjem moža-umetnika in popolnega Poljaka, ki se je zavedal, da mora biti sad vsakega ustvarjanja donesek k zgradbi narodove kulture. In Witkiewiczovo delo je tudi samo takšen donesek.

Zakaj govorim o njem? Ker bi želel, da bi ga čitali tudi naši umetniki in estetiki in da bi videli, s kakšnimi kameni se gradi stavba — narodne kulture.

V Rimu, dne 8. decembra 1909.

Vojслав Molè.

Slovenski umetniki v tujini. Velhagen & Klassings Monatshefte 1908., str. 468. pišejo o monakovski umetniški bohemi. Govori se o družbi, v kateri so se shajali Max Halbe, Wedekind, grof Keyserling, Scharf in drugi. Pisec pravi dalje: Der „Nämlich“, recte *Ažbe*, ein echter Totalboheme ungarischer Herkunft, der eine große Malschule leitete, stieß gewöhnlich noch in sehr vorge-rückter Stunde zu den Literaten und debattierte unter einem riesigen Aufwande von „Nämlich's“ mit ihnen. — Doma nam naši umetniki ali stradajo ali postanejo v plehki družbi sami plehki, na tujem nas pozabijo.